

**Фещенко Лілія Михайлівна,
курсант 2 курсу ННІПФПСКМ
НАВС**

**Науковий керівник:
Осауленко А.О., доцент кафедри
теорії держави та права НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент**

ПРАВОВІ ПРЕЗУМПЦІЇ, ПРАВОВІ ПРЕЮДИЦІЇ, ПРАВОВІ АКСІОМИ ТА ПРАВОВІ ФІКЦІЇ: АСПЕКТ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Право – явище досить багатомірне, оскільки в його розумінні можна виявити різні грані. Одна з них відображає поєднання типових і нетипових правових регуляторів. Мова йде про правову презумпцію, правову преюдицію, правову фікцію та правову аксіому. У дореволюційний період їх недооцінювали, вважаючи «пережитками минулого». В радянський період становище лише погіршилося. Вони потрапили в ряд тих юридично-технічних засобів, які були небажані в соціалістичному законодавстві з ідеологічних міркувань. Тільки в останні роки ситуація дещо змінилася.

У найзагальнішому вигляді сучасної юриспруденції правову презумпцію визначають як закріплене в нормах права припущення про наявність або відсутність юридичних фактів, засноване на зв'язку між ними. Оскільки презумпції встановлювали наявність фактів або подій з різних сфер дійсності, то для визначення точного значення їх поділили на фактичні і юридичні. Таким чином, сучасна юридична наука виділяє і використовує термін «правова презумпція», який є правовим аспектом загального поняття припущення. В.К.Бабаєв визначає презумпцію як закріплене в нормах права припущення про наявність або відсутність юридичних фактів, засноване на зв'язку між ними і фактами, що підтверджені попереднім досвідом [1, с.323].

Термін «преюдиція» розуміють як заздалегідь прийняте рішення, вирішене наперед питання. Преюдиції – виключення заперечення юридичної вірогідності факту, що був раз доведений судом або іншим юрисдикційним органом. Це означає, що обставини, які закріплені в рішенні суду або іншого юрисдикційного органу, можуть бути покладені в основу наступного рішення без їх повторного дослідження [2, с.250].

На думку В.М. Горшеньова, преюдиція – це нормативний припис, сутність якого полягає в проголошенні встановлення про те, що виключається яке-небудь оскарження наявності вже раз доведеного факту, що отримав оцінку та закріплений в юридичному акті, що набрав законної сили. Нормативний характер преюдиції полягає в наступному: якщо ті чи інші обставини вже були предметом юридичного дослідження та знайшли закріплення у правозастосовному акті, що набрав законної сили, то висновки, отримані при попередньому розгляді справи, вважаються обов'язковими та такими, що не підлягають оскарженню, для іншого органу, в якому дана обставина стала предметом дослідження. Тобто, надавалась, так би мовити, заборона повторної оцінки вже доведених та оцінених фактів. Отже, преюдиція – це нормативний припис, який надає органу, що розглядає юридичну справу, можливість звільнити себе від необхідності займатися доведенням обставин, встановлених раніше, які були закріплені у відповідному правовому акті (рішенні, вироку) [3, с. 113, 116].

Науковець О.А. Курсова правову фікцію визначає як засіб юридичної техніки, за допомогою якого конструється свідомо не існуюче положення (відношення або стан), визнається існуючим і володіє імперативністю, яке виконує роль відсутнього юридичного факту в ситуації непоправною невідомості, закріплене нормою права [4, с. 452].

Загальними ознаками правової фікції є такі:

- 1) полягає у конструюванні неіснуючого у дійсності;
- 2) використанню фікції передую невизначеність;
- 3) є уявною юридичною конструкцією різних ступенів складності;
- 4) може використовуватись у доктрині права, правотворчості;
- 5) використовується з метою заповнення певного сегменту у правовому полі;

- 6) категоричність і неспростовність;
- 7) обмежена в обсязі застосування соціально-юридичним контекстом;
- 8) здатність фікцій викликати одна одну;
- 9) зовнішнім проявом є норма-фікція, інститут права;
- 10) існування взаємозв'язку діалектичного розвитку наукової думки і сприйняття фікції у праві.

Правові аксіоми— це вироблені юридичною наукою і практикою загальні положення, які через свою простоту, ясність і багатократне підтвердження практикою сприймаються як самоочевидні істини, що не вимагають доказів. Для більш повного та широкого розуміння аксіом, їх змісту у праві необхідно виділити їх основні ознаки. Відносно цього, як вже зазначалось, у вчених-юристів немає єдиного переліку ознак. Серед найбільш розповсюджених є такі:

- укладені в них положення приймаються як істинні без доведення;
- не підлягають сумніву в силу їх очевидності;
- універсальні в процесі пізнання;
- неспростовні;
- зміна аксіоми можлива тільки зі зміною умов існування суспільства;
- змістом аксіом є достовірні знання, що виражаються у формі загальностверджувальних (загальнозаперечних) суджень[5, с. 102].

На перший погляд, правові презумпції, преюдиції, фікції та аксіоми можуть здаватися надзвичайно близькими явищами. Вони отримують нормативне закріплення, виступають в якості засобів юридичної техніки і застосовуються в ситуації, коли інші засоби вичерпані. Однак, в результаті дослідження виявлено істотні відмінності. Вони відрізняються за ступенем ймовірності, часом доведення, складністю та необхідністю доведення, можливістю нівелювання припущення, сферою застосування. Тобто, правові презумпції, преюдиції, фікції та аксіоми – явища подібні в окремих моментах, але не тотожні.

Таким чином, правові презумпції, правові преюдиції, правові фікції та правові аксіоми – це нетипові нормативні регулятори, які найчастіше використовуються в «нестандартних ситуаціях». Їх не типовість пов'язана з іншою внутрішньою структурою, ніж та, що притаманна класичній нормі права. Крім того, на відміну від правової норми, вони виконують у правовому регулюванні другорядну роль, представляючи собою доповнення, зв'язки елементів права в єдину систему. Ця роль може мати як позитивний так і негативний характер. Позитивне значення полягає в тому, що вони допомагають ліквідувати проблеми в праві і вирішити юридичну колізію, сприяють процесуальній економії. Негативне значення цих явищ полягає в тому, що вони можуть обмежувати свободу внутрішнього переконання судді.

Отже, будучи продуктом досвіду, досліджувані правові явища відіграють важливу регулятивно-організуючу роль у сфері правотворчості, правозастосування, судової, прокурорської і слідчої діяльності, чинять вплив на становлення і розвиток правосвідомості, зміцнення законності.

Список використаних джерел:

1. Бабаев В.К. Презумпции в российском праве и юридической практике / В.К. Бабаев// Проблемы юридической техники / В.К. Бабаев. – Н. Новгород, 2000. – С. 323–330.
2. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь/Дворецкий И.Х. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М., 1976. – 1096с.
3. Горшенев В.М. Нетипичные нормативные предписания в праве / В.М. Горшенев // Советское государство и право. – 1978. – № 3. – С. 113–117.
4. Курсова О.А. Юридические фикции современного российского права: Сущность, виды, проблемы действия / О.А. Курсова// Проблемы юридической техники/ О.А. Курсова– Н.Новгород, 2000. – С. 450–459.
5. Гудзь Д.С. Історія виникнення правових презумпцій та розвиток поняття про них / Д.С. Гудзь // Держава і право. – 2006. – Випуск 32. – С. 99–105.